

جغرافیا (فصلنامه علمی - پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)  
دوره جدید، سال چهاردهم، شماره ۴۸، بهار ۱۳۹۵

## قانونی‌سازی تحریم‌های جامع ایران با محوریت طرح داماتو، کینگ و ایپک

مریم هاتفی<sup>۱</sup>، زهرا پیشگاهی فرد<sup>۲</sup> و عزت‌اله عزتی<sup>۳</sup>

تاریخ وصول: ۱۳۹۴/۹/۲۰، تاریخ تایید: ۱۳۹۴/۱۲/۲۸

### چکیده

تقریباً کلیه تحریم‌های کنونی علیه ایران حاصل، ملاحظاتی سیاسی داخلی آمریکا برای جلب رضایت گروه‌های ذی‌نفوذ طرفدار اسرائیل در آمریکا است. مهم‌ترین اتهامات آمریکا علیه ایران، یعنی حمایت ایران از تروریسم بین‌المللی، مخالفت خشونت‌آمیز با روند صلح اعراب-اسرائیل و توسعه سلاح‌های کشتار جمعی (و موشک‌های حامل این سلاح‌ها)، همه در اصل به‌خاطر اسرائیل است. دولت آمریکا رسماً این رفتارها را ناپذیرفتنی می‌داند و در تلاش است تا از طریق اعمال تحریم‌ها به اهداف خود دست یابد. با تصویب قانون تحریم‌های ایران بعد از انقلاب اسلامی، آمریکا به وسیله سه طرح داماتو، کینگ و طرح اقدام یهودیان ایپک بعد جدیدی به اقدامات تحریمی خود افزود. «قانون تحریم‌های جامع ایران» بر مبنای «قانون دموکراسی کوپا» مصوب سال ۱۹۹۲ تنظیم شد و داماتو با استفاده از این قانون که در آن شعبات خارجی شرکت‌های آمریکا از تجارت با ایران ممنوع شده بودند؛ قانون تحریم ایران را تنظیم و تقدیم کرد. در همان زمان که طرح قانونی داماتو در دستور کار مجلس سنا قرار داشت و حامیان بیشتری را به خود جلب می‌کرد، پیتر کینگ نماینده مجلس نمایندگان در ۲۳ فوریه سال ۱۹۹۵ طرح قانونی مشابهی را به مجلس نمایندگان تقدیم کرد. در این بین «کمیتة امور عمومی آمریکا و اسرائیل» (ایپک) از طریق بسیج نفوذ خود موظف به پیشبرد منافع اسرائیل در آمریکا شد. در این مقاله برای بررسی قانونی‌سازی تحریم‌های جمهوری اسلامی ایران به موضوع طرح‌ها و قوانین داماتو، کینگ و طرح اقدام ایپک می‌پردازیم.

کلیدواژگان: تحریم‌های جامع ایران، داماتو، کینگ، ایپک.

۱. دانشجوی جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

۲. استاد جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

۳. استاد جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

## بیان مسئله

بعد از تسخیر سفارت آمریکا در ۱۳ آبان ۱۳۵۹ آمریکا فعالانه در روابط سیاسی و تجاری ایران با جامعه جهانی به صورت یک‌جانبه و چندجانبه اخلال می‌کرد. اما اسرائیل بر این باور بود که آمریکا بایستی موضع سخت‌تری اتخاذ و برای سرنگونی حکومت ایران برنامه‌ریزی کند. به همین منظور، دولت آمریکا و کنگره را از طریق گروه ذی‌نفوذ خود یعنی «کمیته امور عمومی آمریکا و اسرائیل» (ایپک)<sup>۱</sup> در فشار گذاشت. گفته می‌شود که این کمیته از نظر اعمال نفوذ در مسائل سیاسی آمریکا بعد از «انجمن آمریکایی بازنشستگان»<sup>۲</sup> مقام دوم را دارد. نقش سنتی، «کمیته امور عمومی آمریکا و اسرائیل» (ایپک) پیشبرد منافع اسرائیل در آمریکا بود که یا از طریق بسیج نفوذ خود مانع فروش تسلیحات آمریکا به کشورهای عربی می‌شد یا علیه یاسر عرفات رهبر فلسطین به حملات لفظی می‌پرداخت. در سال ۱۹۹۲، بعد از ۱۵ سال سلطه سیاسی حزب تندروی لیکود، رأی‌دهندگان اسرائیلی، اسحاق رابین از حزب کارگر را به نخست‌وزیری برگزیدند. رابین که معتقد بود «ایپک» سر در آخور «لیکود» دارد به مدیران کمیته گوشزد کرد که مصمم است خود سکان سیاست خارجی در ارتباط با کاخ سفید را در دست بگیرد. «ایپک»، در مقام چاره‌جویی و برای حفظ مقام خود در راهروهای قدرت، کار تدوین طرحی برای مقابله با ایران را برعهده گرفت: «گرچه تهران چالشی متفاوت با تهدید دیرین اعراب- اسرائیل است، ولی ابزار مفیدی برای بقای «ایپک» محسوب می‌شود» (tanter 1999, 56). در اواخر سال ۱۹۹۴، «ایپک» جزوه‌ای را به نام «تحریم‌های جامع آمریکا علیه ایران: طرح عملی» منتشر کرد. افزون بر این، کمیته مذکور تلاش‌های تاثیرگذار و اعمال نفوذ برای برقراری تحریم‌های ثانویه علیه شرکت‌هایی که با ایران روابط تجاری داشتند را نیز در دستور کار خود قرار داد. از همان ابتدا «کمیته امور عمومی آمریکا و اسرائیل» (ایپک) از حمایت گسترده اعضای کنگره و اعضای دولت کلیتون برخوردار بود. در شورای امنیت ملی، هفت نفر از ۱۱ مدیر ارشد یهودی بودند و در حساس‌ترین مراکز تصمیم‌گیری امنیت و سیاست خارجی دولت آمریکا حضور داشتند.

---

1. American Israel public affairs committee (AIPAC)

2. American association of retired people(AARP)

همین وضعیت درباره کاخ سفید نیز صدق می‌کرد. سرسخت‌ترین متحد اسرائیل، رئیس کمیته بانکداری مجلس سنا، سناتور داماتو از نیویورک بود که از نظر «ایپک» وی در مجلس سنا یک قهرمان بود. از این رو بررسی روند نفوذ و تاثیر گروه‌ها و نفرات تحت نفوذ اسرائیل در تحریم‌های جمهوری اسلامی ایران، در صورتی که به‌پذیریم ایالات متحده آمریکا می‌تواند حاکمیت خود را در خارج از سرزمینش اعمال کند، امری لازم و ضروری است (APIAC 1995).

### طرح داماتو: قانون تحریم‌های جامع ایران S277

در ۲۵ ژانویه سال ۱۹۹۵، داماتو که از حمایت قوی هواداران اسرائیلی در حوزه انتخابیه خود برخوردار بود و همواره از سیاست‌های سخت تجاری علیه ایران حمایت می‌کرد، «قانون تحریم‌های جامع ایران»<sup>۱</sup> (به شماره S277) را به سنا تقدیم کرد. هدف از این قانون قطع کلیه روابط تجاری ایران و آمریکا بود. به موجب این لایحه، این عملیات‌ها ممنوع می‌شد: ۱. هر معامله‌ای به پول ایران؛ ۲. انتقال اعتبار یا پرداخت‌های مالی مابین، توسط یا به واسطه هر موسسه بانکی به طوری که این نقل و انتقالات مالی به نحوی از انحاء با منافع ایران و اتباع آن کشور مرتبط باشد؛ ۳. واردات یا صادرات ارز یا اوراق بهادار به ایران یا از ایران؛ ۴. اکتساب، نگاهداری، ضبط، استفاده، انتقال، دریافت، حمل و نقل کالاهای صادراتی و وارداتی، معامله با، اعاده حقوق، حق یا امتیاز مربوط به هر معامله‌ای مرتبط با دارایی‌های ایران یا اتباع آن کشور توسط هر شخص یا در ارتباط با هر مالی که در حوزه قضایی آمریکا باشد؛ ۵. صدور مجوز صادراتی در مورد هر نوع کالا یا فن‌آوری موضوع کنترل قانون اداره صادرات مصوب سال ۱۹۷۹، قانون مهار صدور تسلیحات یا قانون انرژی اتمی مصوب سال ۱۹۵۴، برای صادرات به ایران و یا به هر کشور دیگر برای صادرات مجدد به ایران، توسط هر شخص تابع حوزه قضایی آمریکا و ۶. واردات هر نوع کالا یا خدمات به آمریکا، کلی یا جزئی که در ایران رشد، تولید، ساخته، مشتق یا پرداخت شده باشد (Comprehensive Iran sanctions act of 1995).

داماتو در معرفی «قانون تحریم‌های جامع ایران» به مجلس سنا گفت که این تدابیر «مانع از خرید

1. Comprehensive Iran Sanctions Act(CISA)

نفت ایران توسط شرکت‌های آمریکایی برای فروش مجدد آن در بازار آزاد می‌شود.» بازاری که ۳/۵ میلیارد دلار نصیب ایران می‌کند. وی همچنین گفت که این قانون ۷۵۰ میلیون دلار فروش کالا با کاربرد دوگانه به ایران را قطع خواهد کرد (export control news 1995).

### طرح داماتو: قانون تحریم‌های خارجی ایران

طبق «قانون تحریم‌های جامع ایران» این کشور به طور کامل تحریم شد و این اقدام «تاثیر عملی بر ایران گذاشت، اما تاثیر آن بر موسسات خارجی ناچیز بود. براساس طرح داماتو هر شخص یا شرکت خارجی که وارد مناسبات بازرگانی از طریق صادرات کالا یا فن آوری به ایران شود، براساس تعاریف مندرج در قانون اداره صادرات مصوب سال ۱۹۷۹ مجازات می‌شود. به زبان ساده، یک شرکت یا شخص خارجی باید بین تجارت با آمریکا و تجارت با ایران یکی را انتخاب کند (APIAC 1995, 4).

### قانون روابط خارجی

«قانون روابط خارجی»<sup>۱</sup> مصوب سال ۱۹۹۴ است که «قانون منع اشاعه هسته‌ای»<sup>۲</sup> نیز بخشی از آن است و به موجب آن دولت آمریکا از معامله با هر شرکت در کشور ثالث که به کشور دیگری برای دستیابی به سلاح‌های هسته‌ای کمک کند، منع می‌شود (APIAC 1995, 4).

### تحریم‌های نظام مهار فن آوری موشکی

تحریم‌های مندرج در «نظام مهار فن آوری موشکی»<sup>۳</sup> که به «قانون مهار صدور تسلیحات»<sup>۴</sup> و «قانون اداره صادرات» منضم شده است، دولت آمریکا را از صدور مجوز برای انتقال کالاهای مندرج در فهرست مهمات آمریکا یا فهرست فن آوری‌های دوگانه منع و واردات این نوع محصولات را از شرکت‌های خارجی به آمریکا ممنوع می‌کند؛ «قانون مهار صدور تسلیحات» نیز

- 
1. Foreign relations act
  2. Nuclear proliferation prevention act
  3. Missile technology control regime
  4. Arms export control act (AECA)

ممنوعیت‌های مشابهی را درباره اشاعه تسلیحات شیمیایی و بیولوژیکی پیش‌بینی کرده است. در «قانون منع گسترش تسلیحاتی ایران- عراق» و قوانین گوناگون مقابله با تحریم‌های اتحادیه عرب علیه اسرائیل نیز این ممنوعیت‌ها را داریم (APIAC 1995, 4)

### قانون داماتو

طبق طرح قانونی داماتو، سناتور داماتو بیان می‌دارد: «آمریکا هر شخص یا واحد خارجی را که به امر تجارت کالا یا فن‌آوری با ایران مبادرت کند» مجازات می‌کند. در واقع بر مبنای این طرح دولت آمریکا نمی‌تواند با هر شخص یا واحدی که تحریم ایران را نادیده بگیرد، معامله کند یا این که «برای هر شخص یا واحد تحریم شده مجوز صادراتی بدهد» (APIAC 1995, 4).

### طرح کینگ

در همان زمان که طرح قانونی داماتو در دستور کار مجلس سنا قرار داشت و حامیان بیشتری را به خود جلب می‌کرد، پیتر کینگ نماینده مجلس نمایندگان در ۲۳ فوریه سال ۱۹۹۵ طرح قانونی مشابهی را به مجلس نمایندگان تقدیم کرد. طرحی از طرف آقای کینگ به مجلس نمایندگان عرضه شد که دامنه آن حتی وسیع‌تر از طرح داماتو بود و به موجب آن هر واحد خارجی که کالا یا خدمات نظامی یا اقلام با کاربرد دوگانه به فروش می‌رساند و نیز طرف‌هایی را که از ایران نفت یا گاز می‌خریدند، از صادرات کالا یا خدمات به آمریکا ممنوع می‌ساخت.

### طرح اقدام ایپک

در گرماگرم هیاهویی که برخی از اعضای مجلس سنا از سخت‌تر شدن تحریم ایران بر پا کرده بودند، «ایپک» در ۲ آوریل آشکارا از لویح قانونی داماتو و کینگ حمایت و جزوه کمیته به نام «طرح اقدام» را به این امید که تحریم آمریکا علیه هر کشوری که با ایران تجارت کند، توزیع کرد. برای جلب حمایت بیشتر کنگره در این طرح چند بار به نقل از وارن کریستوفر وزیر امور خارجه آمریکا آمده بود که «ایران یک کشور یاغی است که دست اهریمنی آن را در سراسر

خاورمیانه و جهان می‌توان دید.» نیل ام. شیر<sup>۱</sup> مدیر اجرایی «ایپک» در معرفی کتابچه «طرح اقدام» اعلام کرد که: «دو کار باید صورت گیرد: ۱. تحریم جامع تجارت آمریکا با ایران و ۲. ممانعت از تجارت شرکت‌های اروپایی و ژاپنی برای تجارت با ایران. برای حصول به این اهداف و خاتمه دادن به حمایت‌های شرکت‌های عمده به ایران، این طرح قانونی از طرف سناتور آلفانسو داماتو به مجلس سنا و پیتر کینگ به مجلس نمایندگان تقدیم شده است.» «ایپک» پیشنهاد کرد: «آمریکا اقدامات زیادی، و در صورت لزوم اقدام یک جانبه می‌تواند انجام دهد تا بر رفتار شرکت‌هایی که در خارج فعالیت می‌کنند، تاثیر بگذارد. اگر شرکت‌های نفتی خارجی جانشین شرکت‌های آمریکایی شوند، ایران متحمل فشاری نخواهد شد و دستاوردها اندک خواهد بود. آنچه نباید روی دهد، اجازه دادن به رشد کنترل نشده تجارت با ایران است» (APIAC 1995, 3).

#### تاکتیک طرح ایپک، داماتو و طرح اقدام

«ایپک» و داماتو یک هدف را دنبال می‌کردند و آن عبارت بود از: ۱. منع کامل تجارت آمریکا با ایران؛ ۲. ایجاد مانع در برابر تجارت کشورهای ثالث و کمک مالی این کشورها به ایران؛ ۳. ممانعت از حمایت‌های مالی چند جانبه از ایران، به‌ویژه کمک‌های مالی بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول (APIAC 1995, 47).

در «طرح اقدام» فهرستی از شرکت‌های اروپایی، ژاپنی و شعبات این شرکت‌ها در آمریکا هدف قرار گرفتند و به‌ویژه تاکید داشت که شرکت توتال که جانشین شرکت نفتی کونوکو در معامله با ایران شده بود، تحریم شود.

#### اثر موسسه یهودی امور امنیت بین‌المللی بر تحریم‌ها

یک گروه ذی‌نفوذ یهودی که فعالانه از طرح قانونی داماتو حمایت می‌کرد «موسسه یهودی امور امنیت ملی»<sup>۲</sup> از کنگره می‌خواهد که ۱. طرح قانونی (S277) و (S260) را تصویب کند که با هدف برقراری تحریم بین‌المللی علیه ایران تدوین شده است. ۲. از آقای کلیتون رئیس جمهور

1. Neal m.sher

2. Jewish institute for national security affairs (JINSA)

وقت آمریکا می‌خواهد از همه توان دیپلماسی خود برای اجرای مقررات پیش‌بینی شده در این قانون برای جلب همکاری دیگر شرکای خارجی استفاده کند (Iran brief 1995).

### تحریم‌های جدید

کلینتون در ۶ مه سال ۱۹۹۵، با استفاده از اختیارات خود بر اساس قانون اساسی و «قانون اختیارات اقتصادی اضطراری بین‌المللی»، «قانون وضعیت اضطراری ملی» و «قانون همکاری در زمینه امنیت و توسعه بین‌المللی» مصوب سال ۱۹۸۵، دستور اجرایی به شماره ۱۲۹۵۹ را مبنی بر قطع هرگونه فعالیت تجاری و سرمایه‌گذاری در ایران صادر کرد. کلینتون در این باره اعلام کرد: «ایران هم‌چنان به فعالیت‌های خود ادامه می‌دهد که موجب تهدید صلح و امنیت همه کشورها است. من یک سری تدابیر در واکنش به ادامه حمایت ایران از تروریسم بین‌المللی، از جمله ایجاد اختلال در روند صلح خاورمیانه و تشدید تلاش در تحصیل سلاح‌های تخریب جمعی اتخاذ کرده‌ام» (the white house 1995). این دستور اجرایی موارد پیش‌رو را ممنوع کرد:

۱. وارد کردن هر نوع کالا یا خدمات از ایران یا تأمین مالی برای ورود چنین کالاهای یا خدماتی...؛
۲. صادرات هر نوع کالا یا فن‌آوری از طریق آمریکا به ایران یا هر واحد در تملک یا در اختیار دولت ایران یا تأمین مالی برای چنین صادراتی...؛
۳. صادرات مجدد هر نوع کالا با فن‌آوری (مگر آن که قبلاً مجوز آن داده شده باشد و یا به شکل قابل ملاحظه‌ای در خارج از آمریکا تغییر ماهیت داده باشد و یا در ساخت کالای دیگری در خارج از آمریکا به کار رفته باشد و کمتر از ۱۰ درصد ارزش کالای صادراتی از کشور ثالث را تشکیل دهد) به ایران یا هر نهاد تحت مالکیت یا کنترل دولت ایران؛
۴. دخالت هر شخص آمریکایی در هر معامله‌ای، از جمله خرید، فروش، حمل و نقل، تعویض، تأمین مالی یا واسطه‌گری مربوط به کالا یا خدمات ایرانی یا در تملک یا در اختیار دولت ایران...؛
۵. هر نوع سرمایه‌گذاری جدید اشخاص آمریکایی در ایران یا در دارایی تحت تملک و اختیار دولت ایران...؛
۶. هر نوع سرمایه‌گذاری جدید اشخاص آمریکایی در ایران یا در دارایی تحت تملک و اختیار دولت ایران...؛
۷. دخالت هر شخص آمریکایی در تصویب یا تسهیل هر معامله‌ای بین شرکت‌های فرعی خارجی موسسات آمریکایی و ایران و ۸ هر معامله شخص آمریکایی یا هر شخصی درون آمریکا که از هر یک از ممنوعیت‌های مقرر در این فرمان طفره رفته یا اجتناب کند یا به منظور طفره رفتن یا اجتناب

کردن از این ممنوعیت‌ها باشد یا سعی در تخلف از این ممنوعیت‌ها کند. لازم به ذکر است در این دستورالعمل اجرایی: ۱. واژه «اشخاص آمریکایی» به معنی «هر شهروند آمریکا، افراد خارجی مقیم دائم، واحد سازماندهی شده تحت قوانین آمریکا (از جمله شعبه‌های خارجی) یا هر شخصی در آمریکا است». ۲. قلمرو کلیه تحریم‌های مندرج در این دستورالعمل اجرایی، یا براساس اصل سرزمینی، یعنی واردات و صادرات به یا از آمریکا، یا بر اساس اصل تابعیت یعنی معاملات توسط یک شخص آمریکایی مبتنی بود. ۳. واژه «سرمایه‌گذاری جدید» شامل پرداخت وام یا سایر اشکال تسهیلات اعتباری نیز می‌شود.

### استثناءهای تحریم‌های جدید

کلینتون در نامه‌ای خطاب به رئیس مجلس نمایندگان و رئیس مجلس سنا به انضمام دستور اجرایی فوق موارد پیش‌رو را از تحریم‌های جدید استثناء کرد: ۱. معاملاتی که توسط اشخاص در قلمرو آمریکا در ارتباط با دیوان داوری دعوای ایران- آمریکا که متعاقب موافقت‌نامه‌های الجزایر تشکیل شده و دیگر تعهدات بین‌المللی دولت آمریکا؛ ۲. صادرات محصولات کشاورزی براساس بخش 5712C از ماده هفتم مجموعه قوانین آمریکا؛ ۳. معاملات پایاپای نفت خام دریای خزر با نفت خام ایران، برای تأمین طرح‌های انرژی در آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان (the white house 1995).

### سرانجام طرح داماتو و کینگ

با دستورالعمل رئیس جمهور کلینتون، کینگ و داماتو موافقت کردند که لوایح قانونی خود را که تحریم‌هایی را علیه شرکت‌های خارجی طرف معامله با ایران مقرر می‌داشتند، موقتاً از دستور کار کنگره خارج سازند به شرط آن که دولت کلینتون متعهد شود در اجلاس سران گروه هفت کشور صنعتی با تلاش خود حمایت متحدان آمریکا را برای برقراری تحریم‌های چندجانبه به دست آورد. این اجلاس از ۱۵ الی ۱۷ ژوئن سال ۱۹۹۵ در شهر هالیفاکس واقع در منطقه نوآسکوتیا برگزار شد. اما تلاش‌های سیاسی دولت آمریکا به نتیجه مطلوبی نرسید.

«دفتر خزانه داری» قبل از تعیین مقررات مربوط به دستور اجرایی شماره ۱۲۹۵۹، به جای صدور مجوزهای اختصاصی، ۱۲ مجوز عمومی برای معاملاتی صادر کرد که مشمول این دستور



می‌شدند. مجوزهای عمومی بعداً در «مقررات معاملات با ایران» ملحوظ شد. افزون بر این، دفتر مذکور دو اطلاعیه عمومی صادر کرد. یک اطلاعیه به تاریخ ۱۴ ژوئن درباره قراردادهای قبل از ۷ ماه مه بود که به شرکت‌های آمریکایی مهلت می‌داد تا تاریخ ۶ اوت تعهدات خود را اجرا کنند. اطلاعیه دوم در تاریخ ۱۴ ژوئیه صادر شد و به بانک‌های ایرانی در آمریکا مهلت داد که تا ۲۹ دسامبر تعهدات خود به صادرکنندگان آمریکایی، درخصوص با اسناد اعتباری گشایش شده، تأکید شده یا ابلاغ شده تا قبل از ۶ ژوئن را به انجام برسانند (CRF part 560).

### چرخش محدود در خط‌مشی تحریم‌های آمریکا

در سال‌های ۱۹۹۸ و ۱۹۹۹ دو چرخش محدود در خط‌مشی آمریکا در برنامه‌های تحریمی ایران ایجاد شد. این دو چرخش عبارت بودند از:

#### مبارزه با مواد مخدر

در فوریه سال ۱۹۸۷، ایران به نام کشوری معرفی شد که در تلاش‌های آمریکا در امر مبارزه با مواد مخدر همکاری نمی‌کند. بنابراین در فهرست کشورهای قرار گرفت که در مهار تولید و قاچاق مواد مخدر اقدام نمی‌کند. ارزیابی برنامه مهار مواد مخدر سازمان ملل (UNDCP) از تلاش‌های ایران در امر مبارزه با مواد مخدر سرانجام آمریکا را متقاعد کرد که نام ایران را از فهرست کشورهای تولیدکننده یا عبوردهنده مواد مخدر حذف کند. در دسامبر سال ۱۹۹۸، کلیتتون رئیس جمهور آمریکا نام ایران را از فهرست مذکور حذف و تحریم‌های برقرار شده بر اساس «قانون کمک خارجی» مصوب سال ۱۹۶۱ را لغو کرد. البته این اقدام اهمیت چندانی برای ایران ندارد زیرا همان ممنوعیت‌ها طبق دیگر تحریم‌های وضع شده علیه این کشور هنوز به قوت خود باقی هستند (CFR 1999).

#### ارسال مواد غذایی و دارو از آمریکا به ایران

طبق دستور شماره ۱۲۹۵۹ به تاریخ ۶ مه سال ۱۹۹۵ صادرات محصولات کشاورزی مثل بذر، برنج، گندم و غیره به ایران تا تاریخ ۲ فوریه سال ۱۹۹۶ مجاز بود به شرط آن که قراردادهای فروش قبل از ۷ مه سال ۱۹۹۵ امضا شده بود. (CFR 1999) با توجه به افزایش فشار جوامع

کشاورزی و تجاری آمریکا، کلیتون در تاریخ ۲۸ آوریل ۱۹۹۹، تغییر مختصری در سیاست تحریم‌ها داد و محدودیت فروش مواد غذایی، دارو و اقلام پزشکی را لغو کرد. افزون بر این، اعلام شد که این محصولات یا تجهیزات از هر تحریم یک جانبه‌ای در آینده نیز معاف می‌شود. استوارت ای آیزن اشتات<sup>۱</sup>، معاون وزیر امور خارجه در امور اقتصادی، تجارت و کشاورزی در اعلام تغییر سیاست آمریکا از استدلال دوگانه دولت کلیتون استفاده کرد که «فروش مواد غذایی و دارو از آمریکا به ایران به نفع مردم ایران است و حداقل بخشی از منابع مالی ایران به عوض آن که صرف خرید تسلیحات شود برای خرید این اقلام مورد استفاده قرار می‌گیرد» (Boycott law bulletin, 2). البته سیاست جدید در فروش این محصولات مستلزم کسب مجوز است که بایستی «مورد به مورد پیشنهادهای فروش محصولات و تولیدات کشاورزی و دارو و تجهیزات پزشکی بررسی شود و دولت آمریکا بر این امر نظارت داشته باشد» (64 fed 41784). در اجرای تصمیمات جدید، در ۲۶ ژوئیه دفتر خزانه‌داری «مقررات معاملات با ایران» (64 fed 41791) را اصلاح کرد و این موارد را مجاز دانست: ۱. فروش تولیدات و محصولات کشاورزی، چنانچه به قصد مصرف نهایی در ایران به عنوان: i) مواد غذایی برای انسان (شامل دام زنده و مواد غذایی به صورت خام، پرداخته شده و بسته‌بندی؛ ii) بذر؛ iii) مواد تکثیر نسل برای تولید غذای انسانی (مثل دام زنده، تخم‌های باردار، نطفه و اسپرم حیوان) (1:CRF). طبق همین مقررات محدودیت‌های فروش دارو و تجهیزات پزشکی نیز لغو شد، به شرط آن که در فهرست اقلام مهار تجاری برای صادرات طبق «مقررات اداره صادرات» نباشد (2:CRF).

۲. دفتر خزانه‌داری برای فروش کالاهای فله‌ای کشاورزی، پیوست B را به مقررات معاملات با ایران اضافه کرد و ماده ۵۳۱، ۵۶۰ را صادر کرد که به موجب آن فروش، صدور و صدور مجدد کالاهای مندرج در پیوست B مورد مجاز می‌شد. ۳. مقررات جدید تنها مبادلاتی را اجازه می‌داد که خریداران آن افراد ایرانی و واحدهای غیردولتی تایید شده باشند. درباره نهادهای دولتی ایرانی دفتر خزانه‌داری می‌باید مطمئن شود که وابسته به نهادهای قهریه حکومت نباشد. ۴. مقررات جدید پرداخت و تأمین پرداخت را به فروش نقدی محدود کرد و قیمت بازار

---

1. Stuart e.eizenstat

با برخی محدودیت‌ها اعلام کرد و تأمین مالی را فقط به بانک‌های کشور ثالث که نه آمریکایی و نه از نهادهای دولت ایران باشد، محدود کرد. ۵. دادن کمک مالی دولت آمریکا در حمایت از این فروش‌ها ممنوع است اما بانک‌های آمریکایی مجاز شدند که اسناد اعتباری صادر شده بانک‌های کشورهای ثالث، را تایید و معامله کنند.

### نتیجه‌گیری

چنانچه طرح‌های قانونی داماتو آن گونه که تقدیم شده بود به‌طور صد در صد جنبه قانونی پیدا می‌کرد، تحریم‌های آمریکا کاربرد فراسرزمینی بی‌سابقه‌ای پیدا می‌کرد و موجب بروز دشواری‌های جدی بین آمریکا و متحدانش می‌شد. بدون همکاری اروپاییان و ژاپنی‌ها بعید به نظر می‌رسید تحریم ایران به نتیجه برسد و اهدافی که داماتو به دنبال آن بود، محقق شود چرا که کشورهای غربی از دیرباز در برابر چالش منافع اقتصادی خود و دخالت در تجارت بین‌الملل مقاومت کرده بودند. به‌رغم این حقیقت که مناسبات اقتصادی و سیاسی غرب به‌طور فزاینده‌ای به‌هم گره خورده است، اما واکنش طبیعی این کشورها در مواجهه با دخالت‌های خارجی این است که از منافع ملی خود حفاظت کنند. با این حال بر خلاف تحریم‌های ایران در سال ۱۹۷۹، اقدامات جدید شامل مسدود کردن دارایی‌های ایران در آمریکا نشد. دارایی‌های ایران که در سال ۱۹۷۹ مسدود شده بود بعد از موافقتنامه الجزایر در سال ۱۹۸۱ آزاد شد و بحران گروگان‌گیری خاتمه یافت. با این حال در دستورالعمل جدید رئیس‌جمهور وقت آمریکا عرضه خدمات مالی به ایران ممنوع شد و این امر مستقیماً بر عملکرد بانک‌های آمریکایی در ارتباط با حساب‌های ایران نظارت داشت. مقرر شد «دفتر خزانه‌داری» - که مجوزهای عمومی را صادر می‌کند - تحریم‌های جدید را به اجرا گذارد. این‌گونه تحریم‌ها بر اساس طرح داماتو، کینگ و طرح اقدام یهودیان ایپک پیامدهای ناخوشایند دیگری برای آمریکا داشت. گری سیک، مشاور پیشین امنیت ملی سه رئیس‌جمهور آمریکا، چهار پیامد را پیش‌بینی کرد:

۱. این لوایح حتی در همین صورت ظاهری‌شان به‌نظر می‌رسد برای اجرای آن‌ها به یک ساختار اداری اساسی نیاز است.
۲. بسیاری از مفاد این لوایح نتایج مشخصی نخواهد داشت و فقط بر حجم کتاب‌ها اضافه

می‌کنند و به راحتی به فراموشی سپرده می‌شود و تنها زمانی به کار گرفته می‌شود که یک مامور گمرک بخواهد خشم خود را بر یک تاجر بیچاره با توسل به این قوانین توجیه کند.

۳. انبوهی از فرمان‌های لغو دستورات ریاست جمهوری درباره موضوعات کوچک و بزرگ بر سر روند عادی تجارت و جهانگردی ضرورت خواهد یافت، که خود موجب مضحکه فرآیند قانون‌گذاری خواهد شد و سرانجام این جزئیات کم اهمیت قانونی سر از دادگاه‌ها در می‌آورد.

۴. وکلای شرکت‌های تجاری که همواره می‌خواهند برای فرار از قوانین راهی پیچیده پیدا کنند، عرصه را برای اهداف خود باز می‌بینند و بدینسان گردابی از فساد و بازار پر رونقی برای دادستان‌های طماع بوجود خواهد آمد. در نتیجه ایالات متحده آمریکا در روند تحریم‌ها بر ایران خود شاهد اثرات منفی در قلمرو سرزمینی و فراسرزمینی خواهد بود (Sick 1995:D5).

**کتابشناسی**

1. Raymond Tanter, *Rouge Regimes: Terrorism and Proliferation*, St Martin's griffin, New York, 1999, p.56;
2. APIAC. *Comprehensive US Sanctions Against Iran: A Plan for Action*, 1995;
3. *Comprehensive Iran Sanctions Act of 1995*, S277, 104th Congress, r' Session, 25 January 1995;
4. *Export Control News*, vol. 9 n02, 28 February 1995;
5. APIAC. *Comprehensive US Sanctions against Iran: A Plan for Action*, 1995, p.4;
6. *Ibid.* p.3;
7. *Ibid.* p.4 7;
8. *Iran Brief* no 6, 1 May 1995;
9. Gary Sick, 'How Not to Make Iran Policy', *MEES*, vol. XXXVIII no 31, 1 May 1995, p.D5;
10. Letter of 6 May 1995 from the President to the speaker of the House of Representatives and the President of the Senate, the White OUse, Office of the Press Secretary, 8 May 1995;
11. Press Release, the White House, Office of the Press Secretary, 8 ay 1995.
12. 24- § 560.304;
13. 73-64 Fed. Reg. 20168, 26 April 1999;
14. 74-31 CFR § 560.520;
15. 75- *Boycott Law Bulletin*, vol. XXIII no IX, p.2;
16. 76-64 Fed. Reg. 41784, 2 August 1999;
17. 77-64 Fed. Reg. 417912 August 1999;
18. 78-31 CFR § 560.530(a)(1);
19. 79- 31 CFR § 560.530(a)(2).